

Συνοπτική διαδρομή στην ποίηση του Κλείτου Κύρου.

- Από τη ρηματική προσωδία
στην αφηγηματική αντίστιξη.

Της Χρύσας Βλάχου

Όποιος συμμετέχει στη διαδικασία της κριτικής, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι αυτός που κρίνει το έργο ενός δημιουργού αλλά αυτός που προσπαθεί να φανερώσει τις αλήθειες του. Από αυτή την άποψη η κριτική ή αλλιώς οι στοχαστικές προσαρμογές στο έργο του Κλείτου Κύρου έχουν δώσει σημαντικές αναλύσεις βασισμένες στην πρισματική διάσταση της ποίησής του. Αυθαίρετα λοιπόν κι εγώ θεωρώ ότι οδηγούμαι στην ανίχνευση σημείων προσπαθώντας να συντονίσω τα στοιχεία του τίτλου με στίχους που με παρακίνησαν.

Από τα πρώτα ποιήματα της συλλογής «**Αναμνήσεις μιας αμφίβολης εποχής**» 1949, ο Κλείτος Κύρου μεριμνά για τη διαλεκτική σχέση αντικειμένου-υποκειμένου μέσω μιας ρηματικής κινητικότητας δημιουργώντας τόσο ιστορικούς όσο και ψυχικούς χώρους γνώριμους στις ανατάσεις και τις συντριβές του ανθρώπου.

«... Το ξέρουμε πως μάταια κι ανώφελα/προσμένουμε ένα γυρισμό που δε θα τελεστεί/γι αυτό σκληραίναμε τις θύμησης/και κάψαμε τις γέφυρες/και σπάσαμε τους αισθηματισμούς/ξέρετε γυρισμό δεν έχει πια/μας έλεγε τ' αγέρι που βόγκαε στο σκοτάδι...» («Μόνωση»).

Στο ποίημα «Κάτι που έμεινε», ο ρηματικός τόνος άλλοτε ήπιος ... «η ώριμη στιγμή του χωρισμού μας πρόφτασε βιαστικά...»κι άλλοτε έντονος ... «φορέσαμε κι οι δυο από ένα χαμόγελο/ελέγχαμε τις χειρονομίες μας/και ξεφυλλίζαμε/τις μέρες που θάρθουν...», δημιουργεί ένα ρεσιτατίβο παρελθοντικής αοριστίας με συνδηλώσεις πικρίας και απογοήτευσης. Το ρήμα φορώ, με τη δύναμη της ρηματικής προσωδίας που αλλάζει τόνους ανάλογα με τη σημασία του, το συναντάμε σε αρκετά ποιήματα του Κ. Κύρου ίσως ως συμφιλίωση του σώματος με την ηλικιωμένη στιγμή. Θέλω να πω: η στιγμή που αφήνει εκτεθειμένο τον άνθρωπο στην εμπειρία της προδοσίας και τη διάρκειά της. Η ανάγκη προστασίας που δημιουργεί προσωπεία κάνει ακρωτηριασμένη τη συνήθεια της ένδυσης αφού το κενό μένει μόνο με τον οίστρο του. Η πρωτόγονη φορεσιά (προβιά) και το κόκκινο χρώμα επιδαψιλεύουν το άγχος του αδιεξόδου που αμβλύνεται μέσω της μνήμης.

(Ξεφλουδίζαμε κορμιά τυλιγμένα σε απέριττα ρούχα, σ.16, όταν η μέρα πετούσε το τελευταίο της ρούχο,σ.20, συχνά δεν είχαμε ρούχα να ντύσουμε τα επίσημα όνειρα,σ.24, τώρα οι άντρες μας κατάσαρκα φορούν φανέλες μάλλινες χοντρές.σ.33, Μαύρες χλαμύδες φόρεσαν οι κρίνοι,σ.59, όταν φορούσα μια ξένη στολή έλιωνα τα κόκκινα μολύβια μου γράφοντας τ'

όνομά σου,σ.83,κι όμως εσύ τους φόρεσες στρατιωτικά πηλήκια,σ.118,τη νύχτα κλειδώνεται μες στο δωμάτιο φορεί τις λευκές στιλπνές φτερούγες, σ.148,εκεί κλείνεις πόρτες κλείνεις παράθυρα κλείνεις Τα αυτιά σου Και το στόμα σου φοράς την προβιά Και στρώνεσαι όλη νύχτα στο παιχνίδι της μνήμης,σ.193,και στη γωνία να ελλοχεύει η Λάμια Να γδύνεται ασταμάτητα φορώντας κατακόκκινη Και ολοκαίνουργια κάθε φορά στολή σ.213,βγάζει τα ρούχα της φοράει τα μέλη σου Και τυλίγεται στη φλόγα του καλοκαιριού,σ.227, κάποτε θα ξανάρθω δε θα νιώθω πως είμαι παρείσακτος και κατάσαρκα θα φορώ σχισμένα σύννεφα κι οσμές πυρωμένης βροχής για να επιζήσω από τ' άγρια θηρία τους μαστροπούς και τα νήπια όνειρα.σ.237.) «ΕΝ ΟΛΩ».

Η σημασία της αντίφασης (για να μην είναι το Α όχι Α ήδη πρέπει το Α να είναι Α), που κρύβει την αρχή της ταυτότητας, βρίσκεται, νομίζω, στο ποίημα «Κάτι που έμεινε»...Λοιπόν/Τώρα δεν έχω πια τίποτα δικό σου/Και συ νομίζω δεν έχεις τίποτα δικό μου/...η επανάληψη δεν έχω-δεν έχεις –ρηματικός τόνος πικρίας- διευρύνει την απόκρημνη επαφή με το έτερο σώμα δημιουργώντας μια ισχυρή κατάφαση.

Από τη συλλογή «**Τρίγλυφο**», στο ποίημα «Συντριβή», κάθε ρήμα, χαρτοκόπτης ζωής,...γεννήθηκε/ σκοτώθηκε/ κείτεται/ αγναντεύει/. Ο παρακείμενος γίνεται κείμενος χρόνος, η τραγικότητα της συμπίκνωσης του χρόνου γίνεται χώρος γεωμετρικός ... «πως τα κουφάρια για σχήματα φτιαχτήκανε γεωμετρικά...».

Η παραφορά, ενεργή και μετά το θάνατο.... «που θα μαστίγωνε τ' αυτιά σου με τραγούδια/ Και χάχανα Εγγλέζων μεθυσμένων».

Στην ποιητική συλλογή «**Έξι καημοί**», μια συνάφεια αντίρροπης δύναμης, η πικρία γίνεται αίσθηση-συναίσθησις, ο καημός γίνεται ρυθμός, οι γραμμές των βιωμάτων ανάβουν-σβήνουν, οι ρηματικές λέξεις δείχνουν το δρόμο της επιστροφής. Στο ποίημα «Τοπίο καλοκαιριού» «...Χαράζω τ' όνομά σου στην ελιά/ και ψάχνω των ανέμων τα λημέρια/ πεθαίνουν τα ξανθά τα καλοκαίρια/ και φεύγουν για το νότο τα πουλιά», βρίσκουμε το θέμα της φυγής όχι ως συμπτωματική αντίδραση αλλά ως ενεστοποιημένη, ως αντανάκλαση της επιστροφής. «οι ποιητές...κατά βάθος πιστεύουν πως ο παρατατικός είναι ο χρόνος που αρμόζει μόνο σε νεκρούς.» «Εκδοχή τρίτη.»

Από τη συλλογή «**Σε πρώτο πρόσωπο**», φαίνονται τα σημάδια μιας μεταπτωτικής (με γλωσσολογικούς όρους) καταγραφής και ως εκ τούτου μιας ρηματικής αποσυμπύκνωσης, δημιουργώντας χώρους που εκφράζονται με εμπρόθετους σχηματισμούς ως ενδιαμέσος σταθμός πριν τη διαπίστωση ή τη λύτρωση.

Στο ποίημα «Είχαμε λησμονήσει» (...καθισμένος...σε πέτρες της ακρογιαλιάς... στα τρίστρατα του δυτικού ανέμου...στο αντίκρισμα της οπλισμένης μέρας...στα μάτια σου...στο πράσινο χορτάρι...στους παφλασμούς της νύχτας...στους κάμπους...) όπως και στο ποίημα της ίδιας συλλογής «Βόμβος μεσονυχτίου», οι προσδιορισμοί τόπου είναι ταυτόχρονα και προσδιορισμοί χρόνου με την έννοια της συνεχούς αλληλεξάρτησης με το ποιητικό υποκείμενο.(«στο σιδηροδρομικό σταθμό...μες στο μπορντέλο...στο καφενείο...»).

Στις «**Κραυγές της νύχτας**», είναι έκδηλη η αφηγηματική αντίστιξη λαμβάνοντας υπόψη ότι στη μουσική αντίστιξη συνδυάζονται σε ταυτόχρονο άκουσμα μελωδικές γραμμές διαφορετικές μεταξύ τους. Στα ποιήματα της συλλογής οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί κίνησης ή ακινησίας συνδέονται αρμονικά με τους ταυτόχρονους ήχους των συμφραζομένων, ο ποιητικός λόγος, πολυεπίπεδος, μια επαγωγική κίνηση αρχίζει από το σώμα, προχωρά στη φύση, απλώνεται στους ανθρώπους, ανεβαίνει στον ουρανό, κατεβαίνει στο πηγάδι, μπήγεται στο σκοτάδι, πνίγεται στην αυγή και ξαναγυρνά στο σώμα. «Κραυγή πρώτη» *«Η ΝΥΧΤΑ έχει δικές της κραυγές έχει κραυγές πολλές/ Τα πουλιά που ξεχύνονται από το στόμα σου είναι κι αυτά/ Κραυγές της διασχίζουν όλες τις σκάλες των ήχων/ αρχινούν απ' την καρδιά σου και καταλήγουν πάλι /Στην καρδιά σου...»*

Στην «κραυγή δεύτερη» οι εμπρόθετοι μειώνουν τις εντάσεις μιας προδομένης ζωής...»στο καυτό σου μέτωπο», «στο τελευταίο σου άσυλο», και η σιωπή είναι αυτή που προειδοποιεί, που φωνάζει, που φανερώνει... Στους τελευταίους στίχους της κραυγής οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί τόπου, (μακριά-κοντά-μακριά) θυμίζουν την κίνηση fort-da του παιδιού που διαχειρίζεται την απουσία της μητέρας του με το να ξετυλίγει το κουβάρι κι ύστερα να το τραβά προς το μέρος του και ξανά η ίδια κίνηση προκαλώντας του έντονη αγαλλίαση. Έτσι και ο ποιητής διαχειρίζεται την απουσία ανθρώπων που αγάπησε γλυκαίνοντας την αναμονή με αναφορές στο μακριά- κοντά- πλησίον: «Δεν ξέρεις τίποτα για το φίλο σου **στην ξενιτιά/για τη φίλη σου στο διπλανό δρομάκι/**παρά μονάχα ότι ζουν έστω και πεθαμένοι/τις νύχτες κάθονται συλλογισμένοι **πλάι στη λάμπα/**...ποιος ξέρει **σε ποια πέλαγα** ποιος ξέρει σε ποιους όχτους/ ξαναθυμούνται με συμπάθεια τους νεκρούς...» Η αφηγηματική αντίστιξη στις «Κραυγές» λειτουργεί ως αντίλαλος σιωπής, υπέρβαση της μοναξιάς μες στο σκοτάδι, η διάρκεια των στιγμών του χώρου λειτουργούν ως τύχη, ο χώρος μετάβασης απορροφά τη λύπη, την απώλεια ή τη χαρά του υποκειμένου «... Μ' έναν ουρανό

που αργοπεθαίνει μες στα χέρια σου /Κι έναν άλλο που γεννιέται στην ποδιά σου/-Κραυγή όγδοη-.

Ο χώρος μετάβασης διαρκεί και αναπλάθεται, μορφοποιείται και επιδρά πάνω στον εαυτό του, είναι αιτία της εξέλιξης του υποκειμένου που περιέχει και περιέχεται, ... « θαρρείς πως στέκεσαι σ' ένα σημείο συνεχώς/ Κι όταν ξυπνάς μετατοπίζεσαι οριστικά».

Στους **«Κλειδάριθμους»**, αναγνωρίζουμε κάποιους παρα-κείμενους χώρους που μοιάζουν να απορροφούν κραδασμούς μυστικών κινήσεων στο σκοτάδι. «Τις νύχτες άνοιγε μυστικά συρτάρια/ Άπλωνε μέλη τεχνητά στον καθρέφτη/ Συναρμολογούσε ηλικίες χαμόγελα/ Το πρωί αναστέναζε νικημένος/» (Προσωπείο)... «Όταν ανοίγει τα τρομερά του μάτια/Συνεχώς εκτοπίζει χώρους» (Εκτοπίσεις), «Ένας ήλιος λαμπρός /Και προπέτης/Εισχωρεί ξαφνικά στο σκοτάδι»(Το έναυσμα). Ο ήχος της μοναξιάς, της λησμονιάς που «τρίζει τα δόντια», της φωνής που «βυθίζεται στη γη», είναι συνδηλώσεις μιας ενιαίας πολιτικής φωνής με την έννοια της ισομετρικής ελαστικότητας προσωπικών ή ιστορικών στιγμών που αφορούν τον ποιητή. Ο χώρος και τα πράγματα φαίνεται ότι απασχολούν τον Κ. Κύρου ως διαστάσεις που περιέχουν άυλη εκτατότητα ... «όπως το αίσθημα πως κάπου τελικά ανήκεις» (Σημεία), ή « Όσο κι αν προσπαθήσεις δε θα μπορέσεις/ να εκμηδενίσεις τη μνήμη των πραγμάτων».(Οι ενέδρες).

Στη συλλογή **«Τα πουλιά και η αφύπνιση»**, Α' η αφηγηματική αντίστιξη αφορά τις μελωδίες της νύχτας μαζί με ήχους από «το σπαρτάρισμα των λέξεων», τον αγέρα, τις φωνές και τους «ονειροσυλλέκτες που το πρωί τριγυρνούν με απόχες στους δρόμους».Η αναφορά στη νύχτα, πολλές: (κωφάλαλες νύχτες,- σκοτωμένη νύχτα, -τα βράδια μεταμφιέζει τις λέξεις,- κατά κανόνα τη νύχτα με την πήξη των θορύβων,- κι εσύ κοιμάσαι στο πλάι/ για να αγκαλιάζεις τη νύχτα, -μέσα στα βραχνά μεσάνυχτα).Στον «Αργοναύτη», μια παθητική εγρήγορση εκφράζεται με τα ρήματα αναπαύεται/ λαγοκοιμάται, ο διασκελισμός, εκφραστικό μέσο ως τρόπος επαγρύπνησης του ποιητή, αφήνει τον αναγνώστη στις παρυφές του στίχου, ανακαλώντας την εικόνα «απόμεινες τελείως έκθετος στις παρυφές της πόλης», προκαλεί μια μουσική αρρυθμία ικανή να κάνει τον αναγνώστη να προσέξει το σώμα του κειμένου. Στην «Αργία», το θέμα «της ποιητικής» διευρύνει την πρόθεση της κίνησης του χεριού σε πρόθεση για ζωή. Ο Maurice Blanchot στο βιβλίο του « Ο χώρος της λογοτεχνίας», σελ. 30 αναφέρει πως ο χρόνος της κίνησης του χεριού είναι ελάχιστα ανθρώπινος, δεν είναι ο χρόνος της δράσης που γίνεται βίωμα, ούτε είναι ο χρόνος της ελπίδας. Είναι μάλλον ο ίσκιος του χρόνου που και αυτός είναι ίσκιος ενός χεριού που γλιστρά με τρόπο εξωπραγματικό προς ένα αντικείμενο που έγινε ο ίσκιος του....Το χέρι αυτό το τεντώνει μια πολύ μεγάλη αρπακτική δύναμη που την ονομάζει «καταδιωκτική αρπαγή».

Δεδομένου ότι τα πράγματα πρέπει να φονευθούν για να αναπαρασταθούν,(άποψη Εγγελιανής προέλευσης),ο ποιητής ζητά να κλείσουν τα παράθυρα / μη φύγουν τα πουλιά/ τη νύχτα παραμονεύει, κρατώντας μολύβι, «ήταν μια νύχτα αργίας» και τα «πρατήρια ονείρων» λειτουργούσανε τη μέρα.

Τα ποιήματα της ίδιας ποιητικής συλλογής Β΄ τα χαρακτηρίζει ο πεζολογικός ρυθμός και ο μακροπερίοδος λόγος που περιγράφει την ανάπτυξη μιας ιδέας ή την ιδεολογία μιας ανάπτυξης. Αρχή, μέση και τέλος στο ίδιο κενό. Το κενό έχει απίστευτη ευρυχωρία στο έργο του Κλείτου Κύρου. Ίσως για να φανταστούμε σωστά το χρονικό άτομο. Ένα άνοιγμα προς το φως, «τα θηλυκά φωνήεντα, ο ήλιος, η φλόγα του καλοκαιριού, οι οσμές του καλοκαιριού, τα πολυψήφια όνειρα», είναι στίχοι που αποκαλύπτουν την εσωτερική αρχή των όντων στην όρεξή τους για ζωή. Η αφηγηματική αντίστιξη αφορά τις μελωδίες του φωτός που είναι πολυάριθμες και πολυποίκιλες.

Στα ποιήματα της συλλογής «Περίοδος χάριτος»- « Δέκα σπουδές κι ένας επίλογος», παρατηρούμε μια αυστηρή μελέτη χωροχρόνου «καταργώντας γέφυρες καταργώντας αποστάσεις καταργώντας όρια αντοχής»,(σπουδή τέταρτη), αντιλαμβανόμαστε αθόρυβα την απώλεια εποπτείας του χρόνου που περνά. Γι' αυτό κάθε σπουδή τελειώνει με «σιγή, αποπληρωμή, εξαργυρώσεις, κενά της πιο αυστηρής σιωπής, τέλος των παραισθήσεων ...». «Τα γεγονότα δεν έχουνε διαστάσεις την ώρα που τελούνται τις αποχτούνε με το χρόνο», μας λέει στη «σπουδή Τρίτη» ο Κλείτος Κύρου. Στη διάρκειά τους μας στέλνουν φαντάσματα που όμως δεν έχουν άμεση δύναμη, η οδύνη της σύντομης προετοιμασίας και του τέλους καταδεικνύεται από τη φράση «...παραμένουμε σταθερά στα ίδια σημεία τριβής...» Οι στιγμές είναι ακέραιες και μόνες. Όπως και ο άνθρωπος. Γι αυτό και η ποίηση των σπουδών ακούγεται απνευστί. «Ακούγοντας τη συμφωνία των στιγμών, νιώθουμε φράσεις που πεθαίνουν, φράσεις που πέφτουν και παρασύρονται προς το παρελθόν. Ένας ρυθμός σβήνει σε σχέση με μια άλλη παρτιτούρα της συμφωνίας που εξακολουθεί...», γράφει ο Γκαστόν Μπασελάρ στην εποπτεία της στιγμής σελ. 75. Στις δέκα σπουδές διαβάζουμε διαφορετικές τονικότητες που όμως είναι προεκτάσεις της βασικής. Το επίμονο, όμως, ρυθμικό μελωδικό σχήμα διατρέχει όλη τη συλλογή και ανήκει στη δύναμη της διάρκειας των πραγμάτων.

Στον «πρωθύστερο λόγο», εκφραστικό σχήμα που δηλώνει ότι από δύο έννοιες τοποθετείται στη σειρά του λόγου πρώτη εκείνη που λογικά και χρονικά είναι δεύτερη, αδυνατούμε να κατανοήσουμε τη χρονικότητα ή τη λογικότητα της μιας ή της άλλης έννοιας που θέτει ως προβληματισμό ο Κ. Κύρου. Στο ποίημα «ονείρων απατηλότερα» μας λέει ... « κι όμως είναι το παρελθόν εκείνο που δένει τους ανθρώπους κι όχι οι λέξεις...»... « δεν πλάθεται ο κόσμος μοναχά με λέξεις...»... «τώρα που οι λέξεις σιγούν». Παρελθόν / λέξεις ή λέξεις / παρελθόν; Τι είναι εκείνο που κάνει τον ποιητή να μην ακουμπά στις λέξεις; πόσο αυτό αποτελεί άρση ως προς την έννοια της ποιητικής;

Γιατί αυτή η μεταστροφή, αυτή η απομυθοποίηση του μέσου προς έκφραση, γιατί η απώλεια του εμπρόθετου χώρου που η μεταβατική δύναμή του αφυπνίζει τον κορμό ενός αμετάβατου λόγου; Η απουσία αντικειμένου σε πολλά ποιήματα και η αντικατάστασή τους από εμπρόθετους χώρους, σηματοδοτούσε την ενέργεια του υποκειμένου που παράγει ιστορία αλλά και που είναι προϊόν της ιστορίας. Είναι αλήθεια πως η ρηματική προσωδία των πρώτων ποιητικών συλλογών υπογράμμιζε την ενέργεια των υποκειμένων, τις διαστάσεις των πράξεών τους. Το ασφαλές ή ανασφαλές καταφύγιο που οριζόταν με εμπρόθετους προσδιορισμούς ήταν ικανό να απορροφήσει οποιοδήποτε υλικό ανασύστασης του κόσμου. Αυτοί οι εμπρόθετοι χώροι είδαμε πως δημιουργούσαν μια ρυθμίζουσα αφηγηματική αντίστιξη μέτρου και ρυθμού. Ποιο όμως είναι το «παρελθόν που δένει τους ανθρώπους»; Ίσως είναι το πρώτο υλικό που δεν έχει ανάγκη να συσχετισθεί, να οριστεί, να ερμηνευτεί. Ίσως είναι το αρχέτυπο της συνείδησης, ή του σωματοποιημένου ασυνείδητου που ενεργεί μέσα μας ανά πάσα στιγμή. Στο « Αρχαίον κάλλος» γράφει ο Κ. Κύρου. « Όλοι κινούνται/σε προδιαγραμμένους άξονες/ μεταφέρουν τις αποσκευές τους/ παραστάσεις πλαστές/ άγνωστες πτυχές/ αλλοτινών παθών/ κι ολοένα εφευρίσκουν λέξεις/. Και στον «Πύργο της Βαβέλ», «χρόνια αγωνίζεσαι χτίζοντας/ τα υλικά παράταιρα οι λέξεις/ τρύπιες χωρίς εμβέλεια/...».

Και όπως στη μουσική η συνάντηση των επίμονων μελωδικών και ρυθμικών σχημάτων υποβάλλει ένα πρωτοποριακό «κινητό» γλυπτό, έτσι και στον «πρωθύστερο λόγο» οι εικόνες είναι εκείνες που προηγούνται και διαρκούν. Γιατί, «αν η λέξη είναι το σημείο ενός πράγματος εν τη απουσία του, τότε το πράγμα που απουσιάζει, προηγείται.»

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο λογοτεχνικό περιοδικό «Κοράλλι».